

26.4.2010

Dnro 2171/4/08

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Sarja

KUULEMINEN EDUNVALVOJAA VAIHDETTAESSA / HÖRANDE I SAMBAND MED BYTANDE AV EN INTRESSEBEVAKARE

1

KANTELU

Kantelija toimitti 25.6.2008 päivätyllä kirjeellään eduskunnan oikeusasiamiehelle tiedoksi Kuopion kärjäoikeudelle osoittamansa kirjelmän sisarensa edunvalvonta-asiassa. Kantelijan mielestä Pohjois-Savon maistraatin toiminta ei täyttänyt oikeusvaltiossa hyväksytyjä ihmis- ja kansalaisoikeuksia. Kantelijan tyytymättömyys kohdistui ennen muuta kuulemismenettelyyn ja asian selvittämiseen.

Kantelija toimitti tänne myös 9.7.2008 päivätyin lisäkirjeen ja sen liitteenä jäljennöksiä hänen ja Pohjois-Savon maistraatin välisestä kirjeenvaihdosta. Edelleen hän toimitti tänne 10.9.2008 päivätyin lisäkirjeen ja sen liitteinä jäljennökset Kuopion kärjäoikeuden 5.8.2008 antamasta päätöksestä sekä hänen kärjäoikeudelle osoittamastaan tyytymättömyyden ilmoituksesta. Vielä Kantelija toimitti tänne 6.10.2008 saapuneen lisäkirjeen, jonka liitteenä oli hänen kärjäoikeudelle osoittamansa kirje, jossa hän ilmoitti, ettei hän aio valittaa asiassa hovioikeuteen.

2

SELVITYS

[...]

3

RATKAISU

3.1

Läheisen läsnäolo päämiehen kuulemistilaisuudessa

Kantelijan mukaan oli epäasianmukaista, että päämies ei ollut saanut lupaa ottaa kuulemistilaisuuteen mukaan tätä varten kutsumaansa hyvää ystävää. Maistraatti on puolestaan todennut kuulemiskäytännöstään muun muassa, että se kuulee päämiestä henkilökohtaisesti edunvalvojan vaihtamistilanteissa, ja myös sitä, jolle on haettu edunvalvojaa, kuullaan henkilökohtaisesti. Päämiestä oli nyt kuultu henkilökohtaisesti.

Selvityksensä mukaan maistraatti sallii myös ulkopuolisen osallistua kuulemistilaisuuteen, jos päämies antaa siihen luvan. Näin ollen mikäli Kantelijan sisaren läheinen olisi ilmoittautunut kuulemistilaisuuteen, maistraatti olisi siihen suostunut päämiehen luvalla. Maistraatin mukaan kukaan ei kuitenkaan ollut tullut päämiehen mukana kuulemistilaisuuteen eikä ollut myöskään ilmoittanut halustaan osallistua tuohon tilaisuuteen.

Totean ensinnäkin, että tällaisessa kuulemistilaisuudessa noudatettavista menettelytavoista ei ole laissa erikseen säädetty, joten ne jättävät sijaa maistraatin harkinnalle. Laissa ei siten ole säädetty myöskään siitä, tulisiko paikalla aina olla maistraatin edustajien lisäksi joku muu taho. Asiaa tuleekin mielestäni arvioida tapauskohtaisesti ottaen huomioon myös sen, että kuulemistilaisuudessa on tarkoituksena saada selville päämiehen oma mielipide ulkopuolisista vaikutuksista vapaana.

Maistraatti sallii selvityksensä perusteella päämiehen läheisen läsnäolon kuulemistilaisuudessa, jos tällainen taho ilmoittautuu tilaisuuteen ja päämies siihen suostuu. Totean kuitenkin, että läheisen voi olla vaikea ilmaista halukkuutensa osallistua kuulemiseen, jos hän ei ylipäättään ole tällaisesta kuulemistilaisuudesta tietoinen. Edellytyksenä läheisen kutsumiselle ja läsnäololle onkin mielestäni, että nimenomaan päämies on tietoinen siitä, että hänellä olisi maistraatin omaksuman käytännön mukaan mahdollisuus pyytää joku henkilö paikalle.

Saamastani selvityksestä ei ilmene, millä tavoin maistraatti yleisesti ottaen mahdollisesti informoi päämiehiä kyseisen mahdollisuuden olemassa olosta. Sekään ei ilmene, oliko päämiehelle nyt esillä olevassa yksittäistapauksessa kerrottu tästä mahdollisuudesta. Perustuslain 21 §:ssä perusoikeutena turvattuun asian asianmukaiseen käsittelyyn ja hyvään hallintoon sekä tätä oikeutta konkretisoivaan hallintolain 8 §:n 1 momentin mukaiseen neuvontavelvoitteeseen voidaan mielestäni katsoa kuuluvan myös se, että maistraatti informoi päämiehiä kuulemisessa omaksumistaan menettelytavoista. Näin ollen olisi mielestäni hyvän hallinnon mukaista kertoa päämiehelle, että hänellä on – sikäli kuin maistraatti on sellaisen käytännön vakiintuneesti omaksunut – niin halutessaan mahdollisuus pyytää kuulemistilaisuuteen joku läheisensä. Saatan tämän käsitykseni ohjaavassa tarkoituksessa maistraatin tietoon.

3.2

Lähiomaisen kuuleminen asiaa käsiteltäessä

Holhustoimilaki ei nimenomaisesti velvoita maistraattia – sen käsitellessä edunvalvonta-asiaa – kuulemaan sen henkilön läheisiä, jonka edunvalvonnasta on kysymys. Kuulemisvelvollisuudesta on säädetty lain 73 §:n 2 momentissa vain käräjäoikeuden osalta, ja tällöinkin kuulemisen piiriin kuuluu ainoastaan sen henkilön aviopuoliso, jonka edunvalvonnasta on kyse.

Myöskään asian käsittelyä yleislakina sääntelevän hallintolain asianosaisen kuulemisvelvoitetta koskevasta 34 §:stä ei nähdäkseni ole suoraan johdettavissa maistraatille velvoitetta puheena olevaan kuulemiseen, koska asianosaisella tarkoitetaan pääsäännön mukaan sitä tahoja, jonka etua, oikeutta tai velvollisuutta asia koskee.

Edelleen totean, ettei myöskään Euroopan neuvoston suosituksessa nro R (99) 4 avun tarpeessa olevien täysi-ikäisten oikeussuojan järjestämisestä, jonka 10 artiklassa käsitellään päämiesehdokkaan läheisten kuulemistä, ole otettu asiaan selkeästi kantaa, vaan se on jätetty kansallisesti säänneltäväksi.

Näin ollen holhousasioissa noudatettavassa kansallisessa lainsäädännössä ei ole säännöksiä viranomaisten yhteydenpidosta edunvalvottavan omaisiin lukuun ottamatta holhustoimilain 73 §:n 2 momentin mukaista aviopuolison kuulemistä koskevaa säännöstä, joka siis koskee vain edunvalvojan määräämistä tuomioistuimessa.

Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio on päätöksessään dnro 1429/2/00 katsonut, että Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa tarkoitettu perhe-elämän kunnioittaminen merkitsee muun muassa, että viranomaisten tulee valita sellaiset menettelytavat, jotka parhaalla mahdollisella tavalla ottavat huomioon sen erityissuhteen, joka vallitsee perheyhteisöön kuuluvien henkilöiden välillä. Perhe-elämän kunnioittaminen saattaa edellyttää viranomaisilta, että toimintakyvyttömän henkilön omaisille ilmoitetaan häntä koskevista merkittävistä toimenpiteistä. Edunvalvojan määräämistä voidaan pitää tällaisena toimenpiteenä.

Edellä mainitussa päätöksessä oli kyse jo tehdystä edunvalvontaan määräämispäätöksestä ilmoittamisesta lähiomaisille eikä suoranaisesti kuulemisesta edunvalvonta-asian vireillä ollessa. Havaintojeni mukaan maistraateissa kuitenkin noudatetaan laajalti sellaista edellä mainittua perheyhteyttä kunnioittavaa ja hyvän hallinnon kannalta asianmukaisena pidettävää käytäntöä, jonka mukaan läheisiä – kuitenkin tapauksesta riippuen – kuullaan asiassa jo senkin vuoksi, että heidän mahdollinen halukkuutensa ryhtyä edunvalvojaksi saataisiin kartoitettua tai he voisivat tuoda esiin muita asian käsittelyn kannalta merkityksellisiä seikkoja. Tällöin on kuitenkin kiinnitettävä huomiota salassapitoa koskeviin säännöksiin, jotta kuultavalle ei kuulemisen yhteydessä paljasteta sellaista, johon hänellä ei lain mukaan ole tietojensaantioikeutta.

Sikäli kuin maistraatti on omaksunut esimerkiksi käytännön, että edunvalvonta-asian käsittelyn yhteydessä sen henkilön, jonka edunvalvonnasta on kyse, lapsia tai sisaruksia kuullaan, näitä tulee perustuslain 6 §:ssä säädetystä yhdenvertaisuudesta ja saman lain 22 §:ssä julkiselle vallalle asetetusta perusoikeuksien edistämismääräyksestä johtuen kohdella kuulemisessa tasavertaisesti. Näin ollen jotakuta samassa asemassa olevaa ei voida jättää kuulematta, jollei menettelylle ole hyväksyttävää syytä.

Käytettävissäni olleen aineiston mukaan Pohjois-Savon maistraatissa oli tullut vireille Kantelijansisaren edunvalvojan vaihtamista koskeva asia, koska aiempi edunvalvoja ei enää ollut halunnut jatkaa tehtävässään. Myös Kantelijalle oli lähetetty kuulemiskirje, joka ei kuitenkaan ollut tavoittanut häntä. Maistraatin selvityksen mukaan osoitteena oli käytetty väestötietojärjestelmään talletettua osoitetta. Edelleen maistraatti on todennut, että ulkomailla asuvien Suomen kansalaisten on itse ilmoitettava muutot ulkomailla, jotta väestötietojärjestelmä olisi täydellinen ulkomaalaisten osoitteiden osalta. Kantelija puolestaan kertoi maistraatille 8.7.2008 osoittamassaan kirjeessä ilmoittaneensa uuden osoitteensa Suomen viranomaisille puhelimitse ja osittain myös kirjallisesti. Hän ei kuitenkaan yksilöinyt, kenelle viranomaisille hän oli muuttuneet tietonsa ilmoittanut.

Asiassa ei siten ole ilmennyt, että maistraatti olisi lähtökohtaisesti kohdellut päämiehen sisaruksia eri tavoin kuulemistilaisuuden varaamisessa. Kantelijan osalta kuuleminen oli kuitenkin käytännössä epäonnistunut edellä jo kerrotusta syystä. Katson, että käytettävissäni olleen aineiston perusteella ei ole enemmälti otettavissa kantaa siihen, miksi tieto uudesta osoitteesta ei ollut välittynyt väestötietojärjestelmään. Tämän vuoksi ja kun käräjäoikeuden 5.9.2008 antamasta päätöksestä ilmenee asian ratkaisseen käräjäoikeuden kuulleen myös Kantelijaa, asia ei anna aihetta toimenpiteisiini.

3.3

Asian selvittäminen

Kantelija kertoi, että hänen saamiensa tietojen mukaan edunvalvonta oli jatkunut vuonna 2002 annetun lääkärinlausunnon mukaan. Hän kummeksui sitä, että näin tärkeä asia oli voitu ratkaista niin vanhan lausunnon perusteella.

Maistraatin selvityksen liitteinä olleista asiakirjoista puolestaan ilmenee maistraatin sinänsä viitanneen edellä mainittuun lääkärinlausuntoon hakemuksessaan kärjäoikeudelle. Asiaa ei kuitenkaan ole käsitykseni mukaan ratkaistu tuon lausunnon perustella. Maistraatin selvityksestä nimittäin ilmenee, että Kuopion kärjäoikeus oli pyytänyt maistraatin lausuntoa edunvalvonnan jatkumisen tarpeellisuudesta, ja tässä yhteydessä maistraatti oli hankkinut asiassa 22.7.2008 päivätyn lausunnon. Kärjäoikeus on puolestaan 5.9.2008 päivätyssä päätöksessään pitänyt edunvalvonnan jatkamista tarpeellisena ottaen huomioon maistraatin hakemus ja asiassa saatu muu selvitys.

Edellä todetun johdosta kantelu ei tältä osin anna aihetta toimenpiteisiini.

3.4

Muita näkökohtia

Perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet. Oikeusasiamiehen tehtävä on puolestaan perustuslain 109 §:n 1 momentin mukaan valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Oikeusasiamies ei voi muuttaa eikä kumota tuomioistuimen ratkaisuja eikä puuttua niiden harkintavallan käyttöön, jollei harkintavallan rajoja ole ylitetty. Oikeusasiamiehen tehtävä ei siten ole enemmälti arvioida esillä olevassakaan tapauksessa sitä, onko päämies edunvalvonnan tarpeessa vai ei.

Muilta osin asiassa ei ilmennyt sellaista, josta minulla olisi aihetta lausua enemmälti.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.1 esittämäni käsityksen Pohjois-Savon maistraatin Kuopion yksikön tietoon lähettämällä sille jäljennöksen tästä päätöksestäni.